

N:o 13.

Ank. till Riksd. kansli den 11 maj 1905, kl. 10 f. m.

Första Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 6 i anledning af väckta motioner rörande invaliditets- och ålderdomspensionering.

Andra Kammarens femte tillfälliga utskott har med anledning af väckta motioner rörande invaliditets- och ålderdomspensionering afgifvit ett utlåtande af följande lydelse:

»Till utskottet hafva öfverlämnats tre i Andra Kammarerna vid innevarande års riksdag väckta motioner i detta ämne.

I motionen n:o 129 anför herr *Hjalmar Branting* jämte tre medmotionärer:

»Den nedsättning, som i statsverkspropositionen föreslås i anslaget till arbetareförsäkringsfonden, synes gifva vid handen, att regeringen ej för närvarande är betänkt på att af eget initiativ upptaga den stora, ännu alltjämt olösta frågan om inrättande af en ålderdoms- och invaliditetsförsäkring för de arbetande klasserna i vårt land. Ty det kan med stor visshet förutsättas, att hvarje närmare sysslande med ett förslag i denna riktning måste ha ställt lefvande för vederbörande, att den nu samlade fonden ännu behöfver mycket anseeligt förstärkas, om den skall kunna verksamt tjäna sitt ändamål att intaga inom försäkringens ram en afsevärdare del af den vid försäkringens början något till åren komna generationen.

Själftva det uttryckssätt herr finansministern använder, då han framhåller, att »ovisst är, på hvilka grunder en blifvande lagstiftning i förevarande afseende kan komma att fotas», ger stöd åt den uppfattningen, att regeringen icke funnit anledning att bilda sig någon mening om den väg, på hvilken man för frågans lösning bör slå in.

En blick på arbetareförsäkringsfrågans historia i vårt land visar dock, att tiden verkligen borde vara inne för ett nytt försäkringsinitiativ i denna mer än de flesta riksviktiga sak. Riksdagen tog 1884 själf upp de sociala försäkringsfrågorna, då den, på grund af motion af herr A. Hedin, hos Kungl. Maj:t begärde utredning och förslag »om och i hvad mån åtgärder kunde finnas lämpliga för ordnandet af förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare beträffande möjliga olycksfall i arbetet, äfvensom för beredande af ålderdomsförsäkring åt arbetare och med dem jämförliga personer». Med stöd af arbetareförsäkringskommitténs utredning och förslag framlade då regeringen 1889 en lag om skydd mot yrkesfara, hvilken också af Riksdagen antogs. Men förslagen om denna lags nödvändiga komplettering genom en olycksfallsförsäkring afvisades af 1890 och 1891 års Riksdagar.

Den s. k. nya arbetareförsäkringskommittén utarbetade nu ett nytt förslag, afseende att på en gång i en stor försäkring omfatta all invaliditet. Detta förslag var färdigt 1893, och 1895 byggdes därpå ehuru med vissa afprutningar ett regeringsförslag. Riksdagen fann dock detta ännu alltför stort och dyrbart tilltaget och afslog detsamma, men ingalunda under protest mot dess bärande grundtankar, utan i skrifvelse af 10 maj med uttrycklig anhållan hos Kungl. Maj:t att taga frågan under förnyad pröfning och återkomma med nytt förslag. Att frågan icke alls var afförd från dagordningen underströks än ytterligare i den skrifvelse af 17 maj 1895, hvori Riksdagen hänvisar till skrifvelsen om nytt förslag och fortsätter: »Häraf torde framgå, att omförmälda fråga, om den än för närvarande icke vunnit sin lösning, likväl skall finna en sådan», hvarför det af Kungl. Maj:t föreslagna afsättandet af 1,400,000 kronor till arbetareförsäkringsfonden af Riksdagen ansågs »icke böra uppskjutas».

Regeringen återkom också 1898 med det begärda nya förslaget, så kringskuret och reduceradt, att arbetareförsäkringens varmaste vännere blott med största själföfvervinnelse kunde bestämma sig för att villkorligt ge det sin röst. I Andra Kammarren antogs det emellertid med 109 röster mot 95, men i Första Kammarren hade vinden nu alldeles vänt sig; man fruktade konsekvenserna af äfven de ringaste medgifvanden åt den nya tidens socialpolitiska åskådningssätt och afslog alltsammans med den kompakta majoriteten af 101 röster mot 29.

På detta sätt hade ett årtionde gått, utan att arbetareförsäkringen kommit ett tuppffjät framåt. Statsministern herr Boström förklarade dock under debatten 2 maj 1898 i Första Kammarren att »denna fråga är af det slag, att den icke kan falla, utan måste lösas», och vidare: »Det är icke nog med att endast öfverlägga och diskutera, vi måste en gång

komma till handling.» I afvaktan härfpå slog regeringen år 1900 åter in på den väg, som den efter mångas mening aldrig borde ha lämnat, nämligen att först lösa industriens olycksfallsersättningsfråga fristående. Förslaget härom föll äfven nu i Första Kammaren med 85 röster mot 47, oaktadt man tagit det olyckliga steget tillbaka från försäkringsplikt, som föreslogs 10 år förut, till ersättningsplikt. Men när den nya regeringen år 1901 återkom med några ytterligare jämkningar samt förslag till riksförsäkringsanstalt, blef verkligen den nu gällande olycksfallsersättningslagen antagen af båda kamrarna.

De brister, som vidlåda denna, äro ytterst väsentliga och kräfva förvisso rättelse snarast möjligt. Men med kändedom om Riksdagens obegenhet för att snart ändra nyss antagna lagar synes det föga antagligt, att en framställning i sådan riktning för närvarande skulle ha några utsikter, helst som riksförsäkringsanstalten i fjol lyckades utverka rätt att för sin del kringgå en af lagens olyckligaste bestämmelser, den orimligt långa karenstiden.

Däremot bör, medan tiden mognar för en revision af olycksfallsförsäkringslagen, uppmärksamheten på nytt ägnas åt den större och — man må gärna erkänna det — mera svårlösta del af socialförsäkringen, som stannat i marvatten efter de förfelade ansatserna 1895 och 1898. Frågan huru vårt folks arbetande klasser skola beredas en bättre ålderdomsutsikt än fattighusets förödmjukande nådebröd har nu hvilat, hvad statsmakterna angår, stilla i 7 år. Detta kan icke få fortfaara. Och då trots ofvan citerade erkännanden från herr statsministern och trots de många vackra ord om frågans ofantliga vikt, som återfinnas i 1895 och 1898 års riksdagsdebatter, intet initiativ från regeringen veterligen förberedes, synes det vara Riksdagens plikt att, liksom den 1884 själf bragt hela frågan på tal, nu på nytt påminna, att den kvarstår olöst.

Sedan den sist var uppe hos oss har också i utlandet frågan om invaliditets- och ålderdomsförsäkring varit föremål för det lifligaste intresse och står i en rad kulturländer i förgrunden. Vi erinra endast om att Tyskland 1899 genomfört en förbättrande revision af sin gamla lag af 1889. I Norge har man (1899) gjort ett försök att vidga försäkringen till en fullt allmän folkförsäkring, ett uppslag, som icke minst i tyska sakkunniga kretsar mottogs med största intresse, ehuru åtskilliga af en norsk granskningskommitté (1902) närmare påvisade brister äfvensom allmänna ekonomiska hänsyn för ögonblicket vållat uppskof med ärendets fortsatta handläggning. I Frankrike, där man på 1890-talet reformerat sjuk- och olycksfallsförsäkringen, framlades åren 1900 och 1901 förslag till ålderdoms- och invaliditetsförsäkring, väsentligen grundade på de tyska

principerna; ännu en återremiss kom dock emellan och har vållat uppskof, men frågans lösning står som en hufvudpunkt på den parlamentariska majoritetens program. Äfven i Belgien står fordran på obligatorisk invaliditets- och ålderdomsförsäkring på dagordningen, sedan rösträttsreformen bragt arbetarerepresentanter in i parlamentet. Utan att här gå närmare in på frågan om de olika vägar, på hvilka man sökt det stora problemets lösning, må dock i detta sammanhang påpekas, att en af de främsta kännarne af europeisk arbetareförsäkringslagstiftning, geheimerådet doktor Zacher i Berlin, kunde i sin rapport till sjätte internationella arbetareförsäkringskongressen i Düsseldorf 1902 konstatera, att den fria själfhjälpen på detta område, äfven med rikligt statsunderstöd som t. ex. i Frankrike, visat sig fullständigt otillräcklig.

Hur det förhåller sig med det förslag, som på enskildt initiativ lär hålla på att utarbetas här i landet och som uppgifves ha i en senare, från det ursprungliga starkt modifierad och förbättrad gestaltning tillvunnit sig rätt stort intresse, är oss icke närmare bekant. Helt visst kommer man dock att vid frågans återupptagande sörja för att äfven det på detta så kallade Raabska förslag nedlagda arbetet blir tillgodogjort, i den mån det kan befinnas vara af värde.

Med stöd af det anförda tillåta vi oss sålunda hemställa, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhåller, det täcktes Kungl. Maj:t på nytt taga i öfvervägande, huru de i Riksdagens skrivelser af 11 maj 1884 och 10 maj 1895 gjorda framställningarna i syfte att bereda invaliditets- och ålderdomsförsäkring åt arbetare och med dem jämställda må snarast möjligt blifva förverkligade.»

Herr *P. O. Lundell* yttrar i motionen n:o 143:

»För hvar och en, som inser vikten och behovet för den mindre bemedlade befolkningen af en ålderdoms- och invaliditetsförsäkring, måste det framkalla en mindre behaglig stämning, då man i årets statsverksproposition finner, att Kungl. Maj:t i samma proposition föreslagit en nedsättning i det sedan flera år utgående anslaget å 1,400,000 kronor till arbetareförsäkringsfonden.

Snarare än ett sådant förslag till nedsättning i detta anslag hade man väl vågat hoppas, att Kungl. Maj:t skulle funnit tiden vara inne att framkomma med något förslag till lösning af den för så många viktiga frågan om en allmän ålderdomspensionering, än att, som skett genom den föreslagna nedsättningen, minska utsikten för en sådan pensionerings åstadkommande inom den närmaste tiden.

Men äfven bland dem, som äro lifligt intresserade för åvägabringande af en med statsmedel understödd allmän pensionsförsäkring, finnas olika åsikter om huru en dylik lämpligast skall kunna anordnas.

Mången ryggjar tillbaka för anordnande af den omfattande administration och den fiskaliska uppsikt med ty åtföljande andra obehag, som skulle blifva en gifven följd af en genomförd tvångsförsäkring.

Kunde en allmännare tillslutning vinnas på frivillighetens väg, vore en sådan anordning otvifvelaktigt den bästa, men efter mängas förmenande är detta omöjligt. Jag vågar dock tro, att en dylik utväg borde försökas, och att tvångsanordningar böra vidtagas först efter det man tydligen funnit, att på frivillighetens väg målet omöjligen kunde uppnås.

Att under nuvarande förhållanden försäkringsvägen så sällan användes för beredande af ålderdomsförsörjning af mindre bemedlade ligger visserligen ofta i en bristande omtänksamhet för framtida behof, men oftast däri, att den obemedlade äfven med stor sparsamhet och omtanke vet sig genom insättning i lifränteanstalt icke kunna bereda sig större ålderdomsunderstöd än det, som i allt fall kommer den mindre omtänksamme till del genom den allmänna fattigförsörjningen. Helt annorlunda ställer sig saken, om genom bidrag från staten utsikt finnes att genom insättningar bereda sig existensvillkor, som ligga högre än fattigförsörjningens nivå. Och något i den vägen skulle nog kunna åstadkommas, om statsbidrag vid insättning i lifränteanstalt lämnades i den utsträckning, som föreslogs i Kungl. Maj:ts proposition n:o 55 år 1898, i hvad den rörde den frivilliga försäkringen, nämligen att statsbidraget sattes till hälften mot insättarnes bidrag. Dock så att en hög åldersgräns sattes för dem, som under närmaste tiden skulle komma i åtnjutande af pensioneringens fördelar. Ty intet skulle så befordra sakens framgång, som praktisk erfarenhet om de stora fördelar, som beredes insättare. Insättaren skulle nog äfven veta att uppskatta den vida friare och bättre ställning han intar i samhället såsom pensionstagare, än som tiggare och fattighjon.

För den samhälleliga hushållningen ligger ock fördelen i öppen dag, enär bidragen till pensioneringen säkerligen blifva mycket mindre, än hvad som utan dylikt bidrag måste lämnas såsom fattigunderstöd till sådana personer, som icke skaffat sig pensionsrätt. Därtill kommer, att den kapitalbildning, som genom en uppmuntrad sparsamhet uppstår, möjliggör utveckling och ökad välmåga på många områden. Vidare gäller nog som regel, att den, som vet sig äga en betryggad framtid, är en vida bättre samhällsmedlem än den, som blott lefver för dagen.

Med anledning af anförda m. fl. omständigheter är jag lifligt öfver-

tygad om, att en omfattande ålderdoms- och invalidpensionering för det stora flertalet obemedlade och mindre bemedlade är en synnerligen betydelsefull fråga, och att den likaledes är i hög grad betydelsefull för hela vårt statssamhälle, samt att Riksdagen genom ytterligare initiativ i frågan bör söka påskynda dess lösning, likasom att Riksdagen i detta sammanhang bör förhindra, att det jämförelsevis lilla belopp, som årligen afsatts för underlättande af pensioneringens tidigare effektivitet, göres ännu mindre.

En frivillig försäkring, understödd med statsbidrag, kan ju tänkas anordnad på olika sätt, antingen så att staten upprättade en anstalt för hela landet, hvars förvaltningskostnader bestredes med statsmedel, eller ock att till enskilda lifränte- och försäkringsanstalter, hvilka ställdes under statskontroll, lämnades statsbidrag såsom tillskott till enskildes insättningar, i ungefärligen samma ordning, efter hvilken nu bidrag till dylika insättningar i lifränteanstalter lämnas från en del föreningar och fonder, hvilka afse att uppmuntra pensionering för mindre bemedlade och obemedlade personer.

På grund af hvad jag sålunda anför, får jag härmed vördsamligen föreslå, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huru en på frivillighetens grund med statsbidrag understöd allmän ålderdoms- och invalidpensionering må kunna åstadkommas, samt därefter fortast möjligt inkomma till Riksdagen med sådant förslag i ärendet, hvartill utredningen kan föranleda.»

Slutligen har herr *J. Forssell* med 18 medmotionärer och med instämmande af 13 ledamöter af kammaren väckt motion, n:o 168, hvari motionärerna, efter att hafva i korthet redogjort för föregående vid riksdagen väckta motioner och den kungl. propositionen af 1895 rörande samma ämne, fortsätta sålunda:

»Ålderdomsförsäkringsfrågan står på dagordningen i flera af Europas länder, såsom England, Frankrike, Italien med flera, och är föremål för statsmännens lifligaste intresse samt har på olika sätt fått sin lösning i Tyskland och Danmark. Den är, som alla stora och djupgående samhällsfrågor, en gifven följd af samhällsutvecklingen, och den kan därför ej afföras från dagordningen, med mindre den får en tillfredsställande lösning. Denna lösning kan visserligen för en tid uppskjutas — det är redan nu 21 år sedan frågan först framkom i vår Riksdag — men det vore utan tvifvel bäst att så fort sig göra låter få frågan afgjord.

Målet för en åldomsförsäkringslag bör naturligtvis vara att lämna hvarje medborgare, som uppnått en viss ålder, så stor pension, att han

för sitt nödortfuga uppehälle slipper anlita den allmänna fattigvården. För nåendet af detta mål hafva olika vägar föreslagits. De kunna sammanfattas i följande 4 hufvudprinciper:

1:o frivillig försäkring mot erläggande af vissa stadgade inbetalningar;

2:o obligatorisk försäkring för en viss del af befolkningen mot erläggande af stadgade inbetalningar (tyska lagen och svenska arbetareförsäkringskommitténs förslag);

3:o ålderdomspension vid en viss ålder åt obemedlade *utan* föregående inbetalningar (danska lagen), och

4:o ålderdomspension åt *alla* statsmedborgare vid en viss ålder utan föregående inbetalningar.

Beträffande det första sättet, så är det af erfarenheten styrkt, att ålderdomsförsäkring på frivillighetens väg icke alls leder till målet. Detta är helt naturligt. En stor del af befolkningen och i synnerhet kroppsarbetarne uppnå ej någon högre ålder. Det är helt enkelt för mycket begärdt att då fordra, att dessa senare skola i sin ungdoms och krafts dagar sörja för en oviss framtid, för en ålderdom, som en stor del aldrig uppnår.

Att såsom i Tyskland ålägga vissa klasser att försäkra sig och utsluta andra, träffar endast till en del målet, men är i flera hänseenden mycket betungande både för de försäkringsskyldiga och för staten, som måste aflöna en hel tjänstemannakår för att hålla reda på uppbörden och förvaltningen af de insamlade medlen.

Går man till väga enligt den danska lagen, så att en gräns, ett fattigstreck, uppdrages för att skilja verkligt behöfvande (»värdigt trängande») från bemedlade, så är att befara, dels att orättvisa uppstår vid detta strecks uppdragande, dels ock att härigenom eggelsen till självhjälp slappas.

Den i fjärde punkten angifna planen är på samma gång den mest omfattande och den enklaste att utföra. Det är ett förslag, att staten skall betala en viss minimipension — säg 15 kronor i månaden — till hvarje person, oafsedt samhällsställning, som uppnått, låt oss säga, 65 års ålder. De två hufvudförtjänsterna hos detta förslag äro dess enkelhet och den klara skillnad, som det uppdrager mellan pension och någon form af fattigunderstöd. Ty en pension, som gifves till alla, utan någon annan kvalifikation än den af ålder, kan icke med rätt anses som en fattigstämpel, ej heller kan en sådan plan förorsaka några af de administrativa svårigheter, som åtfölja alla förslag, baserade på kontributioner. Andra planer må uppmuntra till sparsamhet och må erbjuda värdefulla lättnader för bemödanden att sörja för framtiden, men denna plan allena når de klasser, hvilka äro mest i behof af understöd. De, som omsorgsfullt studerat alla andra förslag, hafva kommit till bestämd öfvertygelse om detta

förslags öfverlägsenhet. Till dem, som i sistnämnda plans stora omfattning se ett svårt hinder, vilja vi säga: kan det i Tyskland och Danmark gå för sig att vid en viss ålder pensionera alla arbetare och med dem likställda personer därigenom att, som i det förra landet, ålägga arbetarne ($\frac{1}{4}$ af befolkningen) och arbetsgifvarne att därtill hufvudsakligen bidra eller, som i det senare, genom att staten och kommunen i lika mån deltaga, så bör det ock kunna gå för sig att pensionera *alla* statsmedborgare, som uppnå en viss ålder. Det bör väl rimligtvis möta mindre svårigheter att tvinga de mera bemedlade klasserna att äfven pensionera sig själfva än att tvinga dem att bidra till de obemedlades pensionering utan någon motsvarande förmån för egen del.

Kostnaderna härför torde nog vid första påseendet förefalla oerhörda, men besinnar man, att vårt lands befolkning består af några tiotusental rika och välbärgade, några hundratusen utfattiga och resten mindre bemedlade, som under sin krafts dagar i de flesta fall hafva någon åldrig anförvant att försörja, så torde denna hufvuddel af befolkningen finna sin fördel vid att offra åtskilligt för en dylik ålderdomsförsörjning.

Den enda inskränkning, som med något skäl kunde göras i förslaget omfattning, vore att utesluta dem, som ur nu befintliga allmänna eller enskilda kassor tillförsäkrats pension, hvarigenom de ha sin försörjning på ålderdomen betryggad.

I de här ofvan nämnda, år 1886 väckta motioner yrkades, att lifsmedeltullarne skulle användas till ålderdomspension. Dessa tullar jämte socker- och kaffetull äro obestriddigen en orättvis beskattning på den fattige. »De progressiva nedåt tynga mest på den, som har minst» (A. Hedin). Deras fortfarande bibehållande kan endast rättfärdigas genom att de användas till ålderdomspensioner.

Då det gäller en så stor sak som en ålderdomspension åt alla medborgare, hvilka uppnå en viss ålder, så torde ock den personliga skatt, som nu utgår till staten under namn af mantalspenningar, därtill böra anslås, men beloppen höjda till minst 1 och 2 kronor.

Befinnas nu antydda medel för ändamålet otillräckliga, så torde en del af brännvinsmedlen samt ölskatten kunna användas för att fylla bristen.

Arbetareförsäkringsfonden användes som grundfond, hvaraf årligen tages det fyllnadsbelopp, Riksdagen må finna skäligt.

Enär nämnda fond i alla händelser kommer att underlätta kostnaden för en blifvande ålderdomspensionering, anse vi, att den årliga afsättningen till densamma bibehålles vid sitt förut utgående belopp, 1,400,000 kronor, till dess någon ålderdomspensionslag kommer till stånd.

Den direkta beskattning, som måste ersätta de till pensioner utgående indirekta skatterna, kommer att såsom progressiv träffa dem, som förmå bära den. De stora bolagen komma härvid i en naturlig undantagsställning, som ur samhällssynpunkt sedd är både rättvis och nyttig. Dessutom bör bemärkas, att förslagets realiserande har till följd, att en stor del af fattigvårdskostnaderna försvinna och den kommunala skattebördan alltså minskas med 10 à 12 millioner kronor årligen.

Den kommunala skattebördan, som i form af fattigvårdskostnader trycker kommunerna, är tillika mycket ojämnt fördelad. Medan t. ex. enligt 1901 års officiella statistik öfver fattigvården i riket det fanns 16 kommuner, där understödstagarne utgjorde 10 procent och däröfver af kommunernas folkmängd, funnos 6 kommuner, där intet fattigunderstöd behöfde under 1901 utgå. Dessa missförhållanden hafva framkallat förslag till utjämning af fattigvårdskostnaderna. Sålunda väcktes i fjol inom Andra Kammaren af herrar M. Matsson, C. J. Berggren och G. M. Sandin motion därom, »att Riksdagen måtte besluta att ingå till Kungl. Maj:t med anhållan om, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huru utgifterna till allmänna fattigvården i riket lämpligen kunna mellan kommunerna utjämnas samt där- om för Riksdagen framlägga det förslag, som kan af sådan utredning för- anledas».

Andra Kammaren biföll motionen, men Första Kammaren afslod densamma, ehuru kammarens tillfälliga utskott hemställt om bifall till medkammarens beslut. Skälet för Första Kammarens afslag var hufvudsakligen den olika motivering för bifall, som förekom inom de båda utskotten. Andra Kammarens utskott hade framhållit, att i de fall, där kommunala utdebiteringen är särskildt hög, exempelvis öfver 50 öre pr fyrk eller 5 kronor pr bevillningskrona och i densamma inginge fattigvårdskostnad till afsevärdt belopp, staten skulle deltaga med viss kvotdel i den fattigvårdskostnad, som öfverstege visst belopp. Första Kammarens tillfälliga utskott förordade, att landstinget skulle pröfva de särskilda kommunernas behof af understöd och lämna sådant af sina medel.

Under diskussionen öfver frågan i Första Kammaren yttrade herr Östberg bland annat: »Jag ställer mig för min del mera på Andra Kam- marens ståndpunkt i denna fråga, ty det synes mig ej mera orimligt, att staten skall understödja kommunerna i fråga om fattigvården än beträffande undervisningen; och formen därför blir sedan en lämplighetsfråga».

Genom en pensionslag af här ifrågasatt beskaffenhet bortfalla de i sistnämnda motion öfverklagade ojämheter i den kommunala beskattningen.

På grund af hvad vi sålunda anfört, få vi härmed föreslå, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t behagade anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes på de grunder vi här ofvan anfört låta utreda och för en kommande Riksdag framlägga förslag till en ålderdomspensionering af alla rikets invånare, som uppnått en viss ålder».

Storindustrien och frihetsrörelsen på näringslivets område sprängde omkring det förra sekelskiftet det äldre näringslivets trånga former och satte i deras ställe en dittills okänd handlingsfrihet. Därmed bortsoptes emellertid också det med det gamla tvånget förenade skyddet för de mindre bemedlade, hvilkas enda tillgång är arbetskraften, mot följderna af sjukdom, olycksfall och den nedgång i arbetsförmågan, som ålderdomen medför. Det storartade fackförenings- och sjukhjälpsväsendet bland industriarbetarne är ett led i det återuppbyggande af ett ordnad ekonomiskt samhälle i nya, större och tidsenligare former, som efterträdt nedrifvandet af det gamla. Ett annat led är statens ingripande genom arbetareförsäkring.

I *Tyskland*, där arbetareförsäkringen hittills blifvit fullständigare genomförd än i något annat land, framkommo jämförelsevis tidigt förslag härom, medan man hade att tillgå ett föredöme och en föreningslänk mellan gammalt och nytt i grufarbetarnes stora genom lag reglerade understödsorganisation, som yrkets arbetare voro skyldiga att tillhöra och som åt de fullt berättigade bland dem gaf en mångsidig hjälp. Efter dennas mönster skapades i Preussen jämte åtskilliga andra stater tvångskassorna för de vid statsjärnvägarna anställda arbetare, hvilket blef invalidförsäkringens förelöpare.

Statsförsäkringens grundsats upptogs i Tyskland till genomförd tillämpning först då riksregeringen funnit sig föranledd att med tvångslagar söka hejda den uppväxande socialdemokratiska rörelsen och insåg nödvändigheten af att därjämte vidtaga positiva åtgärder till bättrande af de kroppsarbetande klassernas ställning samt sålunda dämpa det ibland dem rådande missnöjet. Det nya programmet inleddes genom det berömda budskapet vid tyska riksdagens öppnande den 17 november 1881. Det hette här, att olycks- och sjukförsäkringen grepe så nära in i hvarandra att det vore lyckligast att ordna båda samtidigt. Vidare säges: »Men äfven de, som mista sin förvärfsförmåga på grund af ålderdom eller invaliditet, hafva gent emot samhället ett rättmätigt kraf på ett större mått af statshjälp, än som hittills kunnat komma dem till del. Att finna de rätta

medlen och vägarne för denna hjälp är en vansklig, men också en af de högsta uppgifter för hvarje samhälle, som står på det kristliga samhällslifvets sedliga grund. Den närmaste tillslutning till detta folklifs reala krafter och dessa senares sammanlutning i korporativa förbund under statens skydd och bistånd skola, efter hvad man må hoppas, möjliggöra lösningen af uppgifter, som staten icke ensam vore i stånd till att utföra; men gifvetvis skall målet icke heller på denna väg kunna nås utan användandet af ansevärliga medel.»

Under samma årtionde genomförde regeringen under mycket motstånd det stora program, som sålunda kungjorts i trontalet. År 1883 ordnades genom lag den obligatoriska sjukförsäkringen, 1884 olycksfallsförsäkringen för industrien i allmänhet, 1885 utsträcktes de till vissa transportyrken, 1886 till jordbruket, 1887 tillkommo lagar för olycksfallsförsäkring i byggnads- och sjömansyrkena, 1889 slutligen invaliditets- och ålderdomsförsäkring, den sistnämnda antagen med knapp majoritet af riksdagen. Under 1890-talet omarbetades dessa lagar, 1892 blef den nya sjukförsäkringslagen färdig, den nya invaliditets- och ålderdomsförsäkringslagen — nu så godt som enhälligt antagen af riksdagen — utfärdades 1899 och den nya olycksfallsförsäkringslagen år 1900.

Såsom nästa steg nämnes nu i Tyskland änkepensioneringen.

Arbetareförsäkringens genomförande i Tyskland har ej hindrat, utan sammanfaller tvärt om med ett starkt ekonomiskt uppsving i landet, hvarjämte utvandringen under samma tid högst väsentligt nedgått. Följande jämförande siffror äro i detta hänseende af intresse: Folkmängden var 1885 46,7 millioner och 1902 57,7 millioner. I de tre försäkringsgrenarna utbetaltes sammanlagdt i understöd förstnämnda år 54,16 millioner mark (1 mark = 90 öre), sistnämnda år 415,25 millioner mark. Utvandringen belöpte sig under femårsperioden 1881—1885 till i medeltal 163,553 personer om året, under 1899—1903 i medeltal till 27,423 personer om året. Varuutförseln visar för förstnämnda period en medelsiffra af 3,160,8 millioner mark om året, för sistnämnda period en medelsiffra af 5,017,76 millioner mark om året.

Tysklands föredöme ställde öfver allt frågan om statens medverkan i försäkringens eller statspensioneringens form på dagordningen. Talrika förslag framkommo från regeringar och enskilde i olika land samt hafva delvis realiserats, medan Tyskland dock ännu står oupphunnet i det fullständiga genomförandet af statsförsäkringens idé. — *Österrike* har 1887 genomfört obligatorisk olycksfallsförsäkring och 1888 sjukförsäkring, hvilka kompletterats den förra 1889 och den senare 1894. — I *Ungern* har man kommit till obligatorisk sjukförsäkring 1891. — *Schweiz* hade under 1870- och

1880-talen genom en del såväl förbunds- som kantonlagar ålagt arbetsgifvarne en viss omvårdnad om sjuka arbetare och infört en skärpt ansvarighet för olycksfall. Genom folkomröstning af 21 november 1890, som af förbundsrådet blifvit stadfäst, beslöts också följande nya paragraf i förbundsorfattningen: »Förbundet skall på lagstiftningens väg införa sjuk- och olycksfallsförsäkring och därvid taga hänsyn till redan befintliga sjukkassor. Försäkringen kan göras obligatorisk för hela befolkningen eller ock för särskilda klasser af densamma.» Ett på grund häraf utarbetadt lagförslag antogs af förbunds församlingens båda råd, men förkastades år 1900 genom folkomröstning. — *Luxemburg* har sedan 1901 lagtvungen sjukförsäkring för industriarbetare. — I *Frankrike* infördes 1894 lagtvungen sjukförsäkring för grufarbetarne och 1898 arbetsgifvarnes skadeståndsskyldighet vid industriella olycksfall. Förr än i något annat land erkändes här en statens skyldighet att träda emellan i fråga om obemedlades ålderdomsförsäkring. Genom en lag af 18 juli 1850 föreskrefs upprättande af en lifrätanstalt på statens bekostnad och under dess garanti, hufvudsakligen afsedd för mindre bemedlade och grundad på frivillighet. Ända sedan 1870-talet hafva förslag om obligatorisk försäkring framträdt. Mera bemärkta i nyare tid hafva varit de två, som framlagts af regeringen, det ena genom inrikesministern Constans 1891, det andra genom arbetsministern Millerand 1902. — I *Italien* gäller sedan 1898, i *Nederländerna* sedan 1901 tvångsförsäkring för olycksfall, i förstnämnda land dock utan fast organisation för densamma. — I *England* ligger sjukförsäkringen helt och hållet i de fria kassornas händer (1875 års lag), 1880 tillkom en ansvarighetslag angående olycksfall, hvilken 1897 ersattes af en ny. På 1890-talet uppstod lifligt intresse för en allmän pensionering af obemedlade åldringar. Joseph Chamberlain tog sig med synnerlig ifver an denna sak, och en parlamentarisk kommitté blef 1899 färdig med ett förslag härom, hvilket dock måste läggas å sido, i det att boerkriget, som nu utbröt, ställde för stora kraf på statskassan. — Sedan 1898 har *Nya Seeland*, sedan 1901 *Nya Syd-Wales* statspensionering för obemedlade åldringar. — *Finlands* lag rörande ansvarighet för olycksfall af 1895 garanterar vid svårare olycksfall arbetarens (eller de efterlevandes) anspråk genom obligatorisk försäkring, i hvars ställe dock med regeringens tillstånd annan säkerhet kan träda. — I *Danmark* väcktes omkring 1890 flera förslag om ålderdoms- och invalidförsäkring; de ledde till lagen af 9 april 1891 om ålderdomsunderstöd åt »värdige trængende udenfor Fattigvæsenet». De »erkända» privata sjukkassornas ställning har reglerats genom 1892 års lag. 1898 antogs en lag om utvidgad ansvarighet för olycksfall. — *Norge* har sedan 1894 en olycksfallsförsäkringslag. 1899 afgaf en parlamentarisk kommitté

ett förslag till lag om invaliditets- och ålderdomsförsäkring för norska folket, hvilket dock ännu icke antagits.

Statens medverkan vid invalid- och ålderdomsförsäkring har företrädesvis gestaltat sig på tre sätt: dels bidrag af allmänna medel och statsgaranti vid *frivillig försäkring*, såsom i afseende å den förenämnda franska lifranteanstalten; dels *tvångsförsäkring*, grundad på de försäkrades och deras arbetsgifvares bidrag samt statstillskott, såsom i Tyskland; dels hvad särskildt ålderdomsförsäkringen vidkommer, en enkel *pensionering med allmänna medel*, mer eller mindre afmätt efter behofvet, såsom i ett par australiska kolonier.

Då i det följande en redogörelse i några hufvuddrag lämnas för den *tyska* invalid- och ålderdomsförsäkringen, kan icke uteslutas ett omnämmande äfven af sjukförsäkrings- och olycksfallsförsäkringslagarne, i det att bilden af den förra eljest blir ofullständig.

Sjukförsäkringen omfattar arbetare äfvensom arbetsförmän etc., de senare om deras årsinkomst icke öfverstiger 2,000 mark. Försäkringen är organiserad på den kommunala sjukförsäkringen, lokala och fabrikssjuk-kassor, som kommunen har rätt att anordna, skråkassor äfvensom frivilliga hjälpkassor, för hvilka bestämmelser träffats i en särskild lag. Sjukförsäkringen lämnar läkarevård och medicin samt sjukhjälp, i den kommunala sjukförsäkringen högst halfva dagsinkomsten under högst tretton veckor. Därjämte lämna sjukkassorna i motsats till den kommunala sjukförsäkringen begrafningshjälp och understöd åt barnsängskvinnor. Kommunen äger att af de försäkringspliktige uppbära afgifter för sjukförsäkringen, icke öfverstigande $1\frac{1}{2}$ procent af den på orten öfliga daglönen. Sjuk-kassorna kunna i sina stadgar fastställa högre afgifter. Afgifterna utgå med två tredjedelar af de försäkrade och en tredjedel af arbetsgifvarne samt inbetalas genom dessa senare. I samma proportion deltaga också försäkrade och arbetsgifvare i kassornas förvaltning.

År 1892 funnos i Tyskland, enligt »Stat. Jahrbuch für das deutsche Reich», inalles 23,214 kommunala och öfriga sjuk-kassor, omfattande 9,858,066 försäkrade. Sjukersättningen m. m. belöpte sig till 186,7 millioner mark.

Olycksfallförsäkringen är ordnad genom särskilda lagar för industri och handverk, för jordbruk och skogsväsende, för byggnadsväsende och för sjöfolk. Utom arbetare äro arbetsförmän etc., hvilkas årsinkomst icke

öfverstiger 3,000 mark, underkastade försäkringsplikt. Från och med fjortonde veckan efter olycksfallet (dessförinnan gäller sjukhjälpen) lämnas läkarevård, medicin, kurhjälpmedel för att hindra följderna af skadan (kryckor o. s. v.) samt en årsränta för den tid, förvärfsoförmågan räcker, intill två tredjedelar af årsinkomsten, och vid partiell förvärfsoförmåga motsvarande del däraf, men där den skadade blifvit så hjälplös, att han behöfver andras hjälp, intill hela årsinkomsten. Från femte veckan efter olycksfallet höjes sjukhjälpen till två tredjedelar af dagsinkomsten, hvarvid skillnaden ersättes till sjukkassan af arbetsgifvaren. Vid dödsfall till följd af olycksfallet utbetalas i begrafningshjälp en femtondedel af årsinkomsten, dock ej öfver 50 mark, och i ränta till de efterlevande en viss bråkdel af årsinkomsten. Försäkringen bestrides af arbetsgifvarne, sammanslutna i föreningar efter yrken inom vissa områden. Dessa föreningar äro befogade och kunna åläggas att för sina medlemmar utfärda bestämmelser, åsyftande att förebygga olycksfall. Har olycksfallet till följd stadigvarande invaliditet, kan anspråk göras på invaliditetsränta. därest denna är större än olycksfallsräntan.

År 1892 funnos 66 industri- och 48 jordbruks- och skogsföreningar med resp. 7,100,537 och 11,189,071 försäkrade personer i resp. 578,834 och 4,638,457 företag. I skadestånd och sjukvård m. m. utbetaltes 108,1 millioner mark.

Obligatorisk **invalidförsäkring** enligt den nya tyska lagen af 19 juli 1899 äro, efter fyllda sexton år, underkastade dels personer, hvilka hafva sysselsättning som arbetare, biträden, gesäller, lärlingar eller tjänstebud (Dienstboten) mot lön eller underhåll; driftstjänstemän (Betriebsbeamte), verkmästare och tekniker, handelsbiträden och dito lärlingar (undantagandes biträden och elever å apotek), andra anställda, hvilka hafva tjänsten som hufvudsysselsättning, samt lärare och uppfostrare — alla dessa så framt de uppbära lön eller underhåll och deras regelbundna årsarbetsförtjänst icke öfverstiger 2,000 mark; slutligen sjöfolk, hvaraf fartygsbefälhafvare endast om deras regelbundna årsarbetsförtjänst i lön eller underhåll icke öfverstiger 2,000 mark. Genom särskildt beslut af förbundsrådet kan försäkringstvånget åläggas näringsidkare o. s. v., som icke regelbundet sysselsätta åtminstone en lönarbetare, samt sådana själfständiga näringsidkare — utan hänsyn till antalet hos dem anställda arbetare — hvilka i egna arbetslokaler framställa eller bearbeta industriella alster efter andra näringsidkares beställning och för deras räkning (utöfvare af hemindustri, Hausgewerbetreibende), äfven om de själfva anskaffa nödiga rå- och beredningsämnen samt jämväl för den tid, de tillfälligtvis arbeta för egen räkning. Undantagna från försäkringstvång äro personer, hvilkas förvärfsoförmåga

genom ålder, sjukdom eller annan bräcklighet varaktigt understiger en tredjedel af den normala; likaså på ansökan personer öfver 70 år. Frivillig försäkring medgifves driftstjänstemän, verkmästare, tekniker, handelsbiträden och andra anställda, lärare och uppfostrare samt fartygsbefälhafvare, därest deras regelbundna årsarbetsförtjänst i lön eller underhåll öfverstiger 2,000, men icke 3,000 mark; vidare näringsidkare m. m., som icke regelbundet sysselsätta mer än två försäkringspliktiga lönarbetare, och utöfvare af hemindustri, därest de icke genom beslut af förbundsrådet äro underlagda försäkringsplikt. Äfven kunna de personer, som utträdt ur försäkringsplikten, frivilligt fortsätta. Medlemskap af enskilda kassor, hvilka för detta ändamål erkännas af förbundsrådet, befriar från försäkringsplikt.

Invalidränta erhåller hvarje försäkrad, hvars förvärfsförmåga varaktigt understiger en tredjedel af den normala; likaså den icke varaktigt förvärfsoförmögne försäkrade, som under 26 veckor oafbrutet varit i detta tillstånd, så länge förvärfsoförmågan fortfar. Personer öfver 70 år få ålderdomsränta.

Har en försäkrad insjuknat på sådant sätt, att oförmåga till förvärf kan befaras inträda till följd af sjukdomen, kan försäkringsanstalten anordna tjänlig kur till afvändande af sådan nackdel. Drinkare erhålla naturaunderhåll till invalidräntans belopp. Räntetagare kan på egen begäran upptagas i invalidhus eller dylik anstalt.

De försäkringspliktige indelas i fem olika löneklasser med olika veckobidrag. I klass I, till och med 350 marks årsinkomst, är veckoafgiften 14 pfennig; klass II 350—550 mark: 20 pfennig; klass III 550—850 mark: 24 pfennig; klass IV 850—1,150 mark: 30 pfennig; klass V öfver 1,150 mark: 36 pfennig.

Dessa afgifter utgöras till hälften af arbetsgifvaren och till hälften af arbetaren. Med dessa medel jämte ett fast tillskott af riket till hvarje utfallande ränta bestrides försäkringen.

Afgifterna inbetalas genom arbetsgifvarens försorg medelst inklistrande af märken i kvittenskort, hvilka härför hafva rum för minst 52 bidragsveckor. Är den försäkringspliktige icke sysselsatt hela veckan hos en arbetsgifvare, har den arbetsgifvare, som först använder honom, att inbetala hela veckobidraget.

Hel invalidränta utgöres af: dels ett grundbelopp på 60 mark för löneklass I, för löneklass II 70 mark, löneklass III 80 mark, löneklass IV 90 mark, löneklass V 100 mark; dels ett tillägg för hvarje veckobidrag, som inbetalts utöfver 500 sådana, belöpande sig per veckobidrag för löneklass I till 3 pfennig, klass II 6 pfennig, klass III 8 pfennig, klass IV 10 pfen-

nig, klass V 12 pfennig; slutligen ett fast tillskott af riket, utgörande 50 mark om året på hvarje ränta.

Ålderdomsräntan utgöres af: dels ett grundbelopp af, i löneklass I 60 mark, klass II 90 mark, klass III 120 mark, klass IV 150 mark, klass V 180 mark; dels ett tillägg för hvarje inbetalt veckobidrag utöfver 500 sådana och dels det fasta tillskottet af riket å 50 mark i likhet med invalidräntan.

Kommunalmyndigheterna mottaga och förbereda ansökningar om invalid- och ålderdomsränta. Denna förrättning kan emellertid öfverflyttas på »Rentenstellen», bestående af ordförande och vice ordförande, tillsatta af kommunalmyndigheten, samt fyra arbetsgifvare och fyra arbetare som bisittare, valde de förra af arbetsgifvarerepresentanterna, de senare af arbetarerepresentanterna i sjukkassornas styrelser.

Bredvid kommunalmyndigheten fungerar en representation af fyra arbetsgifvare och lika många arbetare, af hvilka en af de förra och en af de senare tillkallas, när kommunalmyndigheten finner sig böra afstyrka en ansökan eller tillstyrka indragning af en invalidränta.

Försäkringsanstalter upprättas för en eller flera förbundsstater eller ock för delar af en sådan stat. I en sådan anstalt försäkras alla de personer, som hafva sysselsättning inom dess område. Den fattar beslut om räntas tilldelande eller indragning.

För hvarje försäkringsanstalt bildas ett utskott, som består af minst fem arbetsgifvare och lika många arbetare, med ordföranden i försäkringsanstaltens styrelse som ordförande. Utskottet, som väljes af representationerna i kommunerna och ränteställenas bisittare, arbetsgifvare för sig och arbetare för sig, väljer de medlemmar af försäkringsanstaltens styrelse, som icke tillsättas af vederbörande myndigheter, samt öfvervakar försäkringsanstaltens förvaltning.

För hvarje försäkringsanstalt inrättas en skiljedomstol, hvars ordförande är ämbetsman i vederbörande förbundsstats centralmyndighet. Bisittarne väljas af försäkringsanstaltens utskott, lika många af arbetsgifvarne och af arbetarne. Till skiljedomstolen kan vädjjas om anstaltens beslut i fråga om en räntas tilldelande eller indragning.

Högsta tillsyn öfver försäkringen utöfvas af riksförsäkringsanstalten. Till densamma kan vädjjas öfver försäkringsanstalts beslut om en ränta och mot skiljedomstolens utslag därom.

År 1902 utbetaltes 120,4 millioner mark, hvaraf 111,1 millioner i invalid- och ålderdomsräntor m. m., resten i sjukvård. 13,5 millioner personer antogos vara försäkrade.

Bland ett flertal i *Frankrike* för närvarande hvilande förslag till ålderdomspensionering intager det af regeringen genom Millerand framlagda af år 1902 en ledande ställning. Dess hufvuddrag äro följande: Alla aflönade arbetare vid industrien och jordbruket inbetala till en pensionsfond 5 centimer per dag, om dagaflöningen understiger 2 francs, 10 centimer för daglön mellan 2 och 5 francs samt 15 centimer för daglön öfver 5 francs (= kronor 3,60). Motsvarande summa inbetalas af arbetsgifvaren, hvilken det åligger att afdraga arbetarens inbetalning från hans dagaflöning samt vid hvarje månads slut insända summan af sina egna och arbetarnes inbetalningar till vederbörande uppborrdsverk. Utländska arbetare göra inga inbetalningar och erhålla icke heller pension; men arbetsgifvaren har att till pensionsfonden inbetala 25 centimer per dag för hvarje utländsk arbetare, han använder.

Af dessa inbetalningar bildas en pensionsfond, hvilken nedlägges i franska statspapper. Å dessa garanterar franska staten en ränta af 3 procent. Pensionen blir proportionell till inbetalningarna och utfaller vid fyllda 65 år. För att öfver hufvud komma i åtnjutande af pension fordras minst 2,000 inbetalta afgifter. Genomsnittspensionen beräknas till 587 francs och den högsta pension, vid oafbruten inbetalning af 15 centimer om dagen från 18 till 65 års ålder, blir cirka 700 francs.

I *Nya Seeland* är ålderdomspensionering införd genom en lag af 1 november 1898. Hvarje person, som hunnit 65 års ålder och är bosatt i kolonien sedan minst 25 år, är pensionsberättigad, så framt han under de tolf år, som föregått hans inträde i pensionsåldern, ej mer än sammanlagdt fyra månader suttit i fängelse, eller mer än fyra gånger blifvit domfällid för någon förseelse, som nedsätter honom i allmänna omdömet, och om han icke under 25 år för dylik förseelse suttit i fängelse med eller utan straffarbete mer än sammanlagdt fem år samt om han icke öfvergifvit sin hustru och barn under 14 år — eller hustru öfvergifvit man och barn under samma ålder — under längre tid än sammanlagdt sex månader. Pension lämnas icke, därest vederbörandes årsinkomst öfverstiger 936 kronor eller nettovärdet af hans egendom öfverstiger 4,860 kronor. Hel pension är 324 kronor om året och utgår till dem, hvilkas årsinkomst understiger 612 kronor och den minskas med 1 pund sterling eller 18 kronor för hvarje pund, hvarmed vederbörandes förmögenhet öfverstiger nämnda minimum (612 kronor). Men eggelse att spara och förvärfva egen inkomst åstadkommes därigenom, att 50 pund sterling eller 900 kronor af egendomen afräknas vid taxeringen.

Med ingången af år 1901 trädde i kolonien *Nya Syd-Wales* en liknande lag i kraft. Man och hustru öfver 65 år uppbära här i pension 19 pund 10 shillings eller 351 kronor hvar om året, därest deras inkomst uppgår till samma belopp eller därunder; för hvarje pund eller 18 kronor, hvarmed deras inkomst öfverstiger detta belopp, äfvensom för hvar femtonde pund af deras nettoförmögenhet minskas pensionen med ett pund. Ensampension är 26 pund eller 468 kronor, med samma afdragssystem.

Ingendera af dessa lagar afser någon afgift af de försäkrade, utan täckas utgifterna för pensioneringen genom den allmänna beskattningen.

På samma princip grundade sig det förslag, som den 8 augusti 1899 afgafs af en *engelsk* parlamentarisk kommitté.

Enligt detta förslag upprättas i hvarje fattigdistrikt en pensionsstyrelse. Denna styrelse, som fungerar skild från fattigvården, ehuru flertalet af dess medlemmar bör vara medlemmar af fattigvårdsstyrelsen, mottager och afgör alla ansökningar om pension. Utgifterna till pensionerna bestridas af distriktskassans medel, medan staten bidrager med intill hälften af hela pensioneringen. Statsbidraget fördelas på distrikten efter folk-mängden, icke efter antalet beviljade pensioner. Pensionerna få icke understiga 5 shillings eller 4 kronor 50 öre i veckan och icke öfverstiga 7 shillings eller 6 kronor 30 öre i veckan; mellan dessa gränser afmätas pensionen efter lefnadskostnaderna på orten och andra omständigheter. Pensionen beviljas för tre år i sänder, men kan af pensionsstyrelsen indragas, i fall omständigheterna göra det nödvändigt.

Hvarje person (man eller kvinna), som för pensionsstyrelsen uppvisar, att han (eller hon) 1) är britisk undersåte; 2) är 65 år gammal; 3) icke under de sista 30 åren varit förvunnen till och straffad för förbrytelse, som medfört strängare straff än böter; 4) icke under de sista 20 åren mottagit fattigunderstöd (härifrån undantages läkarehjälp), så framt ej särskilda förhållanden ägt rum; 5) har sin bostad inom pensionsdistriktet; 6) icke har en inkomst som öfverstiger 10 shillings eller 9 kronor i veckan; 7) har varit flitig och arbetsam och en god familjeförsörjare, — tillerkännes pension.

Sedan 1891 har *Danmark* en »Lov om Alderdomsunderstöttelse til værdige trængende udenfor fattigvæsenet». Berättigad till alderdomsunderstöd efter denna lag är den, som, efter att hafva fyllt 60 år, blir ur stånd att skaffa sig själf eller dem, för hvilka honom åligger full försörjningsplikt, det nödiga till underhåll eller till kur och vård i sjukdomsfall, och som är »värdig trængende», d. v. s. icke dömts skyldig för

någon i den offentliga meningen vanärande handling och icke erhållit upprättelse för domen; icke själf vållat behovet genom att till fördel för barnen eller andra själf beröfva sig medlen för sitt underhåll eller genom oordentligt och slösaktigt lefverne; icke under de närmaste tio åren före det ansökan göres om ålderdomsunderstöd mottagit fattighjälps eller befunnits skyldig till lösdrifveri och bettleri, hvarjämte fordras, att han under samma tid skall hafva haft fast vistelse (Ophold) i landet. Ansökan om ålderdomsunderstöd enligt denna lag inlämnas i Köpenhamn till magistraten och utanför Köpenhamn till vederbörande kommunalstyrelse. Understödet, som beviljas efter undersökning, bör utgöra hvad som till hvarje tid kräves för den understöddes och hans familjs nödvändiga underhåll eller till kur och vård i händelse af sjukdom; det kan bestå i penningar så väl som naturabidrag och, där omständigheterna därför tala, i upptagande i särskildt härför afsedda asylor eller liknande anstalter. Har behovet icke varit af tillfällig art, såsom föranledt af öfvergående sjukdom, arbetslöshet eller dylikt, behålles understödet, så länge den understöddes villkor icke förändras. Vederbörande kommun utlämnar understödet; men af kommunernas utgifter för ändamålet tillskjuter statskassan hälften, dock ej öfver 2 millioner kronor (denna summa är nu ökad till 2,800.000 kronor). Statens bidrag fördelas på kommunerna i mån af deras utgifter för ändamålet.

Den *norska* parlamentariske Arbejderkommission af 13 juli 1894 afgaf den 2 december 1899 en Indstilling til lov om Invaliditets- og Alderdomsforsikring for det norske Folk, hvarom fyra af kommitténs sju medlemmar helt och en i princip förenat sig, medan två afgifvit ett särskildt på andra grunder byggdt förslag.

Flertalsförslaget innehåller hufvudsakligen följande: Försäkringen är obligatorisk för alla norska män och kvinnor öfver 16 års ålder. Rätt till pension tillkommer hvarje försäkrad man eller kvinna, som blifvit varaktigt oförmögen till förvärf eller varit öfver ett halft år i detta läge, under bland annat följande villkor: att invaliditeten har nedsatt förvärfsförmågan till 40 procent af det normala eller därunder, dock att arbetsinkomsten ej öfverstiger 1000 kronor; har den sjunkit under 100 kronor, ger den i hvarje fall rätt till pension. Öfvergående förvärfsoförmåga medför rätt till pension för den tid, som varar öfver ett halft år.

Pensionsrätt inträder, sedan vederbörliga afgifter betalats under ett år. För sinnessjuka erhålles ingen pension, förr än bestämmelse träffats om den för dem nödvändiga förplägnad. Vård på offentlig anstalt träder i stället för pension.

De försäkringspliktige indelas i sju inkomstklasser, efter den medelinkomst den pensionsberättigade haft under de sista tio åren, innan förvärfsoförmågan inträdde, med olika pensionsbelopp, nämligen:

I	0—299 kronor inkomst	150 kronor pension
II	300—499 »	»	200 » »
III	500—799 »	»	280 » »
IV	800—1499 »	»	350 » »
V	1500—1999 »	»	425 » »
VI	2000—2999 »	»	500 » »
VII	3000 kronor och däröfver	600 » »

Härifrån göras afdrag till olika belopp pr klass för hvarje år eller del däraf, för hvilket inbetalning ej skett, från 3 kronor 35 öre pr uraktlåten årsbetalning i I klass till 15 kronor i VII klass.

Hvarje försäkringspliktig man och kvinna betalar pr kvartal

I klass	0,78 kronor
II »	1,56 »
III »	3,12 »
IV »	5,20 »
V »	8,25 »
VI »	12,00 »
VII »	16,50 »

Gifta kvinnor erlægga blott hälften af I klassens afgift, så framt de icke hafva en själfständig inkomst af 100 kronor eller däröfver och upp-bära half pension. Pensionsberättigad änka erhåller hel pension.

För personer af I klassen, som på grund af fattigdom ej förmå betala afgifterna, kan, då detta ej vållas af lättja, dryckenskap eller dylikt, afgiften inbetalas af kommunen, utan att detta anses som fattigunderstöd. Sådant bidrag af kommunen må dock icke utgå med mer än 2 års bidrag under loppet af 5 år.

Arbetsgifvare är skyldig att inbetala afgifterna för sina fasta arbetare och tjänare mot rätt att afdraga beloppet å deras lön. Samma förpliktelse och rätt ha stat och kommun med afseende å deras fasta arbetare och anställda. För lös arbetare, som sysselsättes minst sex dagar hos samme arbetsgifvare, har den arbetsgifvare, hos hvilken han är sysselsatt först i hvarje månad, att inbetala afgiften för denna månad, med afdrag å lönen.

Försäkringens administration utöfvas af riksförsäkringsstyrelsen och kretsförsäkringsstyrelser. Hvarje härad eller stad bildar i regeln en krets. Kretsförsäkringsstyrelsen består af fem ledamöter, hvaraf två, däribland ordföranden,

väljas af häradsstyrelsen eller i städerna af kommunalstyrelsen, och tre af kretsens försäkringspliktiga invånare. Rösträtt vid dessa val hafva alla försäkringspliktiga män och kvinnor inom kretsen, hvilka fyllt 25 år och under de sista fem åren betalt sina afgifter. Medlem af kretsstyrelsen kan icke samtidigt vara medlem af fattigvårdsstyrelsen eller taxeringsnämnden. Inom hvarje krets anställer riksförsäkringsstyrelsen en tillsyningsman, på förslag af kretsstyrelsen. Han aflönas med en tredjedel af försäkringen och två tredjedelar af statskassan. Kretsstyrelsen bereder pensionsansökningarna och insänder dessa med sitt yttrande, därest detta är tillstyrkande, till riksförsäkringsstyrelsen. Är det afböjande, insändes det, därest den sökande det begär. Därjämte kontrollerar kretsstyrelsen tillsyningsmannens tjänsteutföring. Denne har att föra förteckning öfver de försäkringspliktige, inkassera afgifterna och kvartalsvis insända dem till riksförsäkringsstyrelsen. Riksförsäkringsstyrelsen afgör frågor om beviljande eller indragning af pension, förvaltar de försäkringen tillhörande medel samt öfvervakar kretsstyrelsernas och tillsyningsmännens tjänsteutföring.

Ändring af pensionerna eller afgifternas belopp enligt denna lag företages endast hvar tionde år och därest det skulle visa sig, att de icke stå i rätt förhållande till hvarandra. Staten ansvarar för, att de af försäkringen ingångna pensionsförpliktelserna fullgöras.

Jämte den lagtvungna försäkringen är äfven frivillig försäkring medgifven de försäkringspliktige, hvarigenom de kunna förvärfva sig lifränta vare sig för egen räkning eller för änka och barn.

År 1900 afgaf »sjömanskommittén» förslag till sjömansförsäkring, hvari påyrkas, att sjöfolket skall pensioneras för sig enligt den af kommittén uppgjorda plan och icke intagas i den allmänna folkpensioneringen.

Inom vårt land har initiativet till arbetareförsäkringens ordnande på lagstiftningens väg först utgått från Riksdagen, som i anledning af enskild motion i skrifvelse den 11 maj 1884 anhöll, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, om och i hvad mån åtgärder kunde finnas lämpliga för ordnandet af förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare beträffande möjliga olycksfall i arbetet äfvensom för beredandet af *ålderdomsförsäkring åt arbetare och med dem jämförliga personer*, samt därefter göra de framställningar till Riksdagen eller vidtagna de anordningar i öfrigt, till hvilka förhållandena kunde föranleda. Enligt denna Riksdagens begäran tillsatte Kungl. Maj:t den 5 oktober 1884 en kommitté med uppdrag att verkställa

nämnda utredning samt därefter afgifva de förslag, hvartill utredningen gäfvé anledning.

Medan försäkringsfrågan sålunda var föremål för utredning, bragtes densamma ånyo inför Riksdagen år 1886 i sammanhang med då framkomna förslag om åsättande af införseltullar å spannmål, mjöl och andra lifsförnödenheter. I särskilda vid nämnda riksdag inom Andra Kammarén väckta motioner hemställdes under förutsättning af Riksdagens bifall till införandet af lifsmedelstullar, att de inkomster, som genom dessa tullar tillföлле statsverket, måtte användas till olycksfallsförsäkring och ålderdomsunderstöd åt mindre bemedlade, företrädesvis kroppsarbetare. Då genom Riksdagens afslag å framställningarna om lifsmedelstullar förutsetningen för motionärernas förslag förfallit, funnos förslagen ej heller böra till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

I följd af de förhållanden, hvilka inträdt genom 1888 års Riksdags beslut om införandet af lifsmedelstullar och höjning af brännvinstillverkningsafgiften, blef genom Hans Maj:t Konungens diktamen till statsrådsprotokollet den 12 oktober 1888 arbetareförsäkringsfrågan erkänd såsom ett af de främsta föremålen för statsmakternas omsorg. I detta kungl. diktamen, innefattande ett program för användningen af de tillgångar, hvilka de vidtagna beskattningsåtgärderna antoges komma att lämna utöfver de löpande årliga statsutgifterna, framhölls såsom särskildt önskningsmål att kunna bereda stadigvarande förmåner åt de klasser i samhället, för hvilka skatteförändringarna vore mest känbara; och under hänvisning till det uppdrag, som 1884 års arbetareförsäkringskommitté erhållit, att verkställa utredning och afgifva förslag bland annat rörande de åtgärder, som kunde och borde vidtagas för att bereda ålderdomsförsörjning åt arbetare och med dem jämförliga personer, fann Hans Maj:t Konungen det vara af omständigheterna väl påkalladt att af de beredda nya skatte-tillgångarna afse medel till de statsbidrag, som kunde erfordras, i händelse en lagstifning i det ämnet komme till stånd.

Med skrifvelse den 15 maj 1889 aflämnades till Kungl. Maj:t den del af ofvannämnda arbetareförsäkringskommittés betänkande, som afsåg ålderdomsförsäkring åt arbetare och med dem jämförliga personer, jämte förslag till *lag om ålderdomsförsäkring*. Detta förslag, som hvilade å *tvångsförsäkringens* princip, utsträckte försäkringsplikten till *hela befolkningen* och afsåg således en allmän folkpensionering. Förslaget upptog i hufvudsak följande bestämmelser: En hvar i riket mantalsskrifven svensk undersåte med undantag af obotligt kropps- eller sinnessjuk, till arbete oförmögen person, skulle vara skyldig att bereda sig en årlig lifränta för ålderdomen genom försäkring i en af staten upprättad och under dess

garanti ställd riks försäkringsanstalt och för sådant ändamål från och med det år, då han fyllde 19 år, till och med det år, då han fyllde 28 år, erlægga en försäkringsafgift med 25 öre för vecka eller 13 kronor för år. Den, som fullgjort sådan betalningsskyldighet, ägde rätt att vid uppnådda 60 år utbekomma en årlig lifränta af 72 kronor. Genom erläggande af en frivillig, efter vissa grunder beräknad tilläggsafgift kunde beredas lifränta till högre belopp eller vid tidigare ålder. Om stadgade afgifter icke blifvit behörigen erlagda, komme lifräntans belopp att bestämmas på grund af de inbetalda afgifterna och efter de tider, då inbetalningarna ägt run. Kunde enligt dessa grunder lifränta icke beredas till belopp af minst 36 kronor, ägde den försäkrade vid uppnådda 60 år utbekomma matematiska värdet af de för honom annorledes än genom allmänna bidrag bestridda försäkringsafgifter. Det skulle åligga hvarje kommun i riket att årligen till riks försäkringsanstalten inbetala ett belopp, som efter 13 kronor för person belöpte på 3 procent af kommunens nästföregående år mantalskrifna folkmängd. Af dessa bidrag skulle täckas försäkringsafgifter för sådana personer, hvilka saknade tillgångar att själfva fullgöra sin betalningsskyldighet. Därjämte meddelades öfvergångsstadganden, afseende att utsträcka den obligatoriska försäkringen äfven till dem, som vid den tid, då lagen skulle träda i tillämpning, befunne sig i åldern 19—28 år. Till underlättande däraf skulle under öfvergångstiden staten lämna bidrag i viss proportion till kommunernas bidrag.

Kommitterades förslag att införa *obligatorisk* ålderdomsförsäkring möttes af betydligt motstånd. Flera af de myndigheter, hvilkas yttrande öfver förslaget inhämtades, riktade starka anmärkningar mot denna punkt, hvilken äfven vid 1890 års riksdag framkallade dels i Första Kammarren en motion med förslag till lag om ålderdomsförsäkring, byggd på frivillighetens grund och afseende postsparbankens ombildning till en allmän »riksålderdomsförsäkringsanstalt» under statens garanti, och dels i båda kamrarna lika lydande motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t i syfte att få frågan om ålderdomsförsäkring löst på frivillighetens grund genom inrättandet af en under statens garanti ställd lifränteanstalt, med hvilken skulle förenas ett slags premieloteri. Dessa motioner ledde emellertid icke till någon Riksdagens åtgärd.

Vid föredragning af arbetareförsäkringskommitténs förslag inför Kungl. Maj:t den 30 oktober 1891 anförde vederbörande departementschef med åberopande af de anmärkningar, för hvilka förslaget blifvit föremål, att han ansåge frågan om lagstiftning rörande ålderdomsförsäkring ännu icke hafva vunnit den utredning, att ett tillfredsställande förslag i ämnet kunde därpå byggas, samt att ålderdomsförsäkringen, liksom äfven olycksfallsför-

säkringen, hvilken då ännu icke blifvit genom lag ordnad, borde sättas i samband med och hufvudsakligen grundas på invaliditetsprincipen. Med anledning häraf uppdrog Kungl. Maj:t åt en ny kommitté att efter utredning af hithörande förhållanden inkomma med yttrande i ämnet och de lagförslag, hvartill en sådan utredning funnes böra föranleda.

Sistnämnda kommitté aflämnade den 30 mars 1893 betänkande med förslag till lag angående försäkring för beredande af pension vid varaktig oförmåga till arbete. Detta förslag, hvilket lika med 1889 års förslag afsåg tvångsförsäkring, men däremot begränsade försäkringsplikten till vissa kategorier af arbetstagare, blef, i vissa delar omarbetadt, lagdt till grund för Kungl. Maj:ts proposition till 1895 års Riksdag och var byggdt på följande hufvudgrunder:

1:o) att pensionsförsäkringen skulle med vissa undantag omfatta alla hos arbetsgifvare anställda arbetstagare, män och kvinnor, som fyllt 18 år och hvilkas aflöning icke öfverstege 1,800 kronor om året, äfvensom tillfälligt sysselsatta arbetstagare, hvilka varit under alla söckendagar under en kalendervecka sysselsatta hos samme arbetsgifvare;

2:o) att pensionsavgifterna, hvilka borde genom arbetsgifvarens försorg erläggas, skulle utgå för hvarje vecka med 40 öre inom 1:sta pensionsklassen (män med kontant aflöning pr vecka af 10 kronor eller däröfver), 25 öre i 2:dra klassen (män med kontant veckolön under 10 kronor) och 15 öre inom 3:dje klassen (kvinnor), till hvilka avgifter arbetstagaren skulle bidra med omkring $\frac{2}{3}$ och arbetsgifvaren med omkring $\frac{1}{3}$, med rätt för arbetsgifvare i vissa ömmande fall att af statsmedel erhålla ersättning;

3:o) att pension skulle för försäkrad person utgå vid hvarje slag af invaliditet till följd af ålderdom, kropps- eller sinnessjukdom, vanförhet eller lyte och vid 70 års ålder, därest stadgade avgifter erlagts för minst 5 år = 260 veckor, och utan sådant villkor vid invaliditet till följd af olycksfall;

4:o) att pensionsbeloppen skulle utgå med årligt belopp af 50 kronor med tillägg af 10 öre i 1:sta, 5 öre i andra och 2 öre i 3:dje pensionsklassen för hvarje vecka, för hvilken pensionsavgifter erlagts, hvarigenom medelpensionen beräknades skola uppgå till 250 kronor i 1:sta, 150 kronor i 2:dra och 90 kronor i 3:dje pensionsklassen;

5:o) att med försäkringen skulle i vissa fall följa rätt till pension för hustru och uppfostringshjälp för minderåriga barn;

6:o) att förvaltningen skulle handhafvas af en central pensionsstyrelse och särskilda pensionsnämnder inom kommunerna, hvilka senare skulle bära kostnaden för nämnderna, medan förvaltningen i öfrigt bekostades af staten, som dessutom hade att bära kostnaden dels för hustrupensioner

och uppfostringshjälp, dels för en gång försäkrades bibehållande i försäkring, sedan de lämnat försäkringspliktig anställning, dels ock för intagande i försäkringen af dem, som vid lagens trädande i kraft uppnått en ålder af mera än 18 men icke öfver 40 år.

I sammanhang med denna obligatoriska försäkring föreslogs en för hvarje svensk man och kvinna öppen frivillig försäkring efter särskilda grunder för beredande af lifränta vid invaliditet eller vid uppnådd 70 års ålder.

Kungl. Maj:ts proposition tillvann sig icke bifall af Riksdagen, som emellertid i skrifvelse den 10 maj 1895 anhöll, att Kungl. Maj:t behagade taga frågan under förnyad pröfning samt efter erforderlig utredning för Riksdagen framlägga det förslag, Kungl. Maj:t kunde finna påkalladt. Därjämte och i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om afsättning af medel i ändamål att låta de ifrågasatta pensionsförmånerna i såvidt möjligt lika mån komma den lefvande generationen som kommande generationer till godo, beslutade Riksdagen att till försäkring för beredandet af pension vid varaktig oförmåga till arbete i riksdagen för 1896 afsätta 1,400,000 kronor, ett beslut, som allt sedan hvarje år vid statsregleringen förnyats.

Med anledning af Riksdagens nyssnämnda skrifvelse den 10 maj 1895 aflät Kungl. Maj:t till 1898 års Riksdag proposition med förslag till *lag angående försäkring för beredande af pension eller lifränta*, hvilket förslag afsåg dels *obligatorisk pensionsförsäkring* för vissa hos arbetsgifvare anställda arbetstagare och dels *frivillig lifränteförsäkring*, öppen för en hvar svensk man eller kvinna mellan 18 och 50 års ålder.

De hufvudpunkter, i hvilka detta nya förslag beträffande den obligatoriska försäkringen skilde sig från 1895 års förslag, voro:

att arbetsgifvarnes bidrag till pensionsavgifterna borttagits och blifvit ersatta med statsbidrag, motsvarande hälften af de försäkrades egna avgifter, hvaremot statens bidrag i öfrigt begränsats till bestridandet af förvaltningskostnader samt hustrupensioneringen;

att pensionsavgifterna, hvilka enligt 1895 års förslag skulle utgå till dess pension erhöles, enligt det nya förslaget ej skulle erläggas längre än till 50 års ålder, hvarjämte de försäkrades avgifter i 1:sta pensionsklassen något nedsattes;

att rätt till pension skulle inträda vid fyllda 65 år eller dessförinnan vid varaktig oförmåga till arbete, dock ej förr än efter fyllda 50 år;

att pensionsbeloppet skulle för hvarje erlagd pensionsavgift utgöra 2 procent af avgiftens belopp för hvarje helt år, som förflutit från avgiftens erläggande till den dag, från hvilken pension komme att utgå, efter

hvilken beräkningsgrund medelpensionerna vid 65 års ålder antagits blifva 200 kronor i 1:sta, 150 kronor i 2:dra och 100 kronor i 3:dje pensionsklassen.

Beträffande den frivilliga lifränteförsäkringen föreslogs, att högsta afgift, som af någon finge under ett kalenderår erläggas, skulle vara 12 kronor och minsta afgift 1 krona, samt att med afseende på rätt till lifränta, lifräntas belopp och tid, då lifränta skulle börja att utgå m. m., borde i tillämpliga delar gälla samma bestämmelser som för den obligatoriska försäkringen.

Vid behandlingen inom Riksdagen blef förslaget i sin helhet af Första Kammarerna afslaget, men förslagets 1 §, innefattande den allmänna bestämmelsen om obligatorisk pensionsförsäkring, godkändes af Andra Kammarerna, hvilka återremitterade förslaget i öfrigt till vederbörande utskott. I följd af Första Kammarens afslag hade emellertid frågan förfallit; och ett inom samma kammar framkommet yrkande om skrifvelse till Kungl. Maj:t med hemställan, att Kungl. Maj:t måtte taga frågan under förnyad pröfning, lyckades icke vinna kammarens bifall.

Enligt såväl 1895 som 1898 års förslag skulle befälhafvare och besättning å fartyg vara undantagna från försäkringsplikt. På grund af sjömannens egendomliga yrkesförhållanden ansågs det lämpligt, att deras pensionering skildes från den allmänna arbetareförsäkringen och anordnades, oberoende af denna, enligt särskilda grunder. En af Kungl. Maj:t i anledning af Riksdagens i skrifvelse den 11 maj 1900 därom gjorda framställning tillsatt kommitté har med betänkande den 15 november 1904 afgifvit förslag till *lag om försäkring af sjöfolk*, omfattande såväl olycksfalls- som invaliditets- och ålderdomsförsäkring. I detta ämne torde alltså Riksdagen hafva att snart nog förvänta framställning från Kungl. Maj:t.

Sedan frågan om pensionsförsäkring vid 1898 års riksdag förfallit, har denna del af arbetareförsäkringsfrågan, utom hvad angår sjöfolk, icke varit föremål för någon åtgärd från statsmakternas sida. Det initiativ, som genom Riksdagens skrifvelse den 11 maj 1884 tagits för att bringa lösning åt ett af nutidens viktigaste sociala spörsmål, har dock icke blifvit helt fruktlöst. Den af Riksdagen i samma skrifvelse påkallade utredning angående åtgärder för anordnandet af förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare beträffande olycksfall i arbetet har ledt till antagandet af lagen angående skydd mot yrkesfara den 10 maj 1889, lagen om sjuk-kassor den 30 oktober 1891 och slutligen lagen angående ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete den 5 juli 1901, genom hvilken sist-nämnda lag frågan om industriarbetares olycksfallsförsäkring, som utgör

blott en mindre, om ock mycket viktig del af invaliditetsförsäkringen, blifvit särskildt för sig ordnad.

Det ligger i sakens natur, att, beträffande en så svårlöst och ekonomiskt vidtgående fråga som den om invaliditets- och ålderdomspensionering, hvarandra helt motsatta uppfattningar sökt göra sig gällande med afseende på de olika vägar, på hvilka det mål, hvarom alla synas ense, lämpligast må kunna uppnås.

En af de principfrågor, som sålunda gifvit anledning till meningskiljaktighet, är den, om en dylik pensionsförsäkring skall byggas på *frivillighet* eller på *lagens tvång*. Mot tvångsförsäkringen har anmärkts hufvudsakligen, att den skulle innebära ett obehörigt ingrepp i individens frihet att använda sina besparingar på sätt, som han själf funne för sig lämpligast, samt att tvånget skulle verka förlamande på den enskildes håg att genom sparsamhet och omtanke sörja för egen framtid och således genom undergräfvande af den ekonomiska själfansvarigheten utöfva ett skadligt inflytande i moraliskt hänseende. De, som omfattat denna mening, hafva därför ansett statens uppgift böra inskränkas till sådana åtgärder, hvilka kunna finnas ägnade att uppmuntra och understödja frivillig försäkring. Å andra sidan har erinrats, att, där tillräcklig insikt om eget intresse eller förmåga att tillvarataga detsamma saknades, hvilket i den fråga, som det här gäller, torde vara fallet med flertalet inom den ekonomiskt och socialt svagaste samhällsklassen, där vore tvånget, som afsåge att aflägsna för samhället skadliga missförhållanden, fullt berättigadt, och att, om frivillighetsprincipen skulle utgöra enda grundvalen för en lagstiftning i ämnet, en sådan med statsmedel understödd försäkring i de flesta fall icke skulle komma dem till godo, hvilka man ville bereda fördelarna däraf, utan helt andra, hvilka komme att begagna sig af dess förmåner utan att i allmänhet vara i behof däraf.

Då herr Lundells till utskottet hänvisade motion, n:o 143, afser åstadkommandet af en på frivillighetens grund fotad, af staten understödd ålderdoms- och invaliditetspensionering, har utskottet haft anledning att taga denna fråga om frivillig eller tvångsförsäkring under öfvervägande. På grund af de skäl, hvilka tala för tvångsförsäkring, och på grund af den genom erfarenheten från främmande länder styrkta öfvertygelsen, att det ändamål, för hvars vinnande ett inskridande från statens sida framför allt finnes af behovet påkalladt, skulle komma att väsentligen förfelas genom pensionsförsäkringens byggande på frivillighetens grund allena, har utskottet icke tvekat att ansluta sig till den uppfattning, som varit

den hufvudsakligen bärande grundtanken i såväl 1895 som 1898 års förslag till lagstiftning i ämnet. Efter utskottets mening måste således en af staten anordnad och stödd invalid- och ålderdomspensionering hvilat på lagstadgad försäkringstvang.

Andra frågor, som genom de nu föreliggande motionerna framförts till besvarande, äro de, huruvida genom statens mellankomst bör beredas allenast *ålderdomspension* eller äfven *pension på grund af invaliditet*, och huruvida pensioneringen bör anordnas såsom *allmän pensionering* eller såsom *pensionering af vissa samhällsklasser*.

Den af herr Forssell m. fl. afgifna motionen, n:o 168, afser ålderdomspensionering af alla rikets invånare, som uppnått en viss ålder, hvilken pensionering skulle utan pensionsavgifter från de enskildes sida bestridas af statsmedel, därför tillgångar borde beredas i skatteväg. Tanken på en allmän folkpensionering äger ju visserligen i sig något ganska tilltalande. Men det är tvifvelsutan vida mera viktigt att först tillse, huru man genom statens mellankomst må kunna bereda de ekonomiskt svagare samhällsmedlemmarne nödortigt bärgning på deras ålderdom, innan omsorgen utsträcker att omfatta rikets samtliga inbyggare, medan tillika en pensionering af sistnämnda utsträckning måste medföra synnerligen stora kostnader, så framt pensionerna skola något så när motsvara behovet. Utskottet finner sig därjämte böra uttala stora betänkligheter mot motionärernas förslag att bryta med den, efter utskottets mening, riktiga principen, att pensionsförsäkring bör i främsta rummet vara den enskildes angelägenhet, däri han dock bör af staten kraftigt understödjas.

Pensionsförsäkringsfrågans utgång vid 1898 års riksdag var nog sådan, att ytterligare förslag sannolikt ej torde vara att från Kungl. Maj:t förvänta utan ny framställning från Riksdagens sida. En sådan framställning är det som af herr Branting m. fl. åsyftas med motionen n:o 129. Utskottet finner jämväl en dylik framställning vara synnerligen af behovet påkallad men håller före, att, om sådan framställning beslutas, därvid ock bör angifvas de grunder, på hvilka ett nytt förslag må kunna byggas. Utskottet förmenar ock, att dessa grunder böra läggas något annorlunda, än som med föranledande af ordalydelsen i Riksdagens skrifvelse den 11 maj 1884 skett med afseende på de förslag till lagstiftning, hvilka förut varit föremål för Riksdagens pröfning.

Att uppdraga någon bestämd gräns mellan, å ena sidan, arbetare och med dem jämförliga personer och, å andra sidan, öfriga samhällsklasser torde befinnas omöjligt. Hvad som i detta hänseende är det gemensamma för de personer, hvilka afses i Riksdagens nyssnämnda skrifvelse, är det, att de mindre än andra äga förmåga att själfva sörja för sin ålderdom.

Pensionsförsäkringens ändamål synes därför böra blifva att åt *en hvar, som därpå kommer i behof*, trygga en nödtorftig bärning. Utgår man från denna förutsättning, torde det blifva uppenbart, att frågan icke kan på ett tillfredsställande sätt lösas genom anordnadet af en pensionsförsäkring för viss bestämd samhällsklass. Det låter sig nämligen icke på förhand afgöras, hvilka som kunna blifva i behof af ålderdomspension. I likhet med den första arbetareförsäkringskommittén anser utskottet därför, att den enda väg, som leder till målet, är lagstadgad försäkringsplikt för alla, således en verklig *folkförsäkring*.

Därpå, att försäkringsplikten är allmän, följer dock icke med nödvändighet, att pensionsrätten måste blifva allmän i den mening, att hvad nu särskildt angår ålderdomspension, en hvar försäkrad bör äga ovillkorlig rätt att vid viss uppnådd ålder erhålla pension. Om försäkringens ändamål blifver att trygga mot nöd på ålderdomen, måste, jämte viss ålder, äfven *förefintligheten af behof utgöra villkor för erhållandet af pension*. Den allmänna försäkringens förmåner komme därigenom i lika mån alla till godo under de för alla lika gällande villkor och förutsättningar. Pensionsförsäkringen blefve då ett riktigt uttryck för den solidaritet, som bör råda de olika samhällsklasserna emellan.

Om rätt till erhållande af ålderdomspension således icke bör betingas allenast af viss uppnådd åldersgräns utan jämväl vara beroende på förefintligheten af behof, saknas skäl att inskränka försäkringen till beredande af ålderspension. Däremot tala alla skäl för att bereda pension äfven på grund af invaliditet, förorsakad af sjukdom, kroppslig eller själslig svaghet, vanförhet eller annan anledning. Alla dessa, hvilka på grund af varaktig arbetsoförmåga och saknad af egna medel ej kunna bereda sig nödtorftig bärning, äga ju lika stort anspråk som de behöfvande åldringarna att genom samhällets mellankomst tryggas mot nöd. Med nya arbetareförsäkringskommittén är utskottet därför ense i den uppfattning, som jämväl i 1895 och 1898 års kungl. propositioner vunnit godkännande, att *pensionsförsäkringen bör grundas på invaliditetsprincipen*.

Allenast genom en invalid- och ålderdomspensionering med allmän försäkringsplikt men med pensionsrätt endast för den, som därpå kommer i behof, torde kunna beredas grundadt hopp om framtida aflösning af den nuvarande formen för utöfvandet af samhällets ansvarsplikt gent emot dess nödställda medlemmar, den offentliga fattigvården, hvilken icke kan annat än verka förödmjukande och demoraliserande på den, som nödgas blifva föremål för densamma.

De här ofvan angifna förutsättningarna för erhållande af pension väcka ett nytt spörsmål till besvarande. Alla till pension berättigade äro

visserligen likställda därutinnan, att de på grund af varaktig oförmåga till arbete och saknad af egna medel icke kunna bereda sig nödtorftig bärgning. Såväl arbetsoförmågan som medellösheten hafva dock sina olika grader. De förefinnas än såsom total, än såsom partiell invaliditet och den sistnämnda än i högre, än i lägre grad. Vid sådant förhållande synes rättvisan fordra, att *pensionsbeloppet anpassas efter behovet*, dock efter vissa i lag bestämda grunder, så afvägda, att därigenom icke motverkas utan i stället främjas hos pensionstagaren intresset för att genom egen verksamhet öka sin totalinkomst.

Utskottet har häs ofvan redan angifvit, att, efter utskottets mening, pensionsförsäkringen i främsta rummet är att anse såsom den enskildes angelägenhet, och att den enskilde därför bör vara skyldig att efter förmåga bidraga till sin pensionering. Å andra sidan är det tydligt, att pensionsförsäkringens byggande endast på de försäkrades egna bidrag måste nödvändiggöra, att dessa afgifter blefve allt för betungande för det stora flertal, som befinner sig i anspråkslösa eller mindre gynnsamma ekonomiska lägen, eller ock att de pensioner, hvilka genom afgifterna kunde beredas, blefve alldeles otillräckliga för att åt pensionstagarne trygga en nödtorftig bärgning. Det bör icke heller förbises, att åtskilliga försäkringspliktiga sakna tillgångar till afgifternas gäldande. Pensioneringen bör därför, såsom afven i de tidigare förslagen varit ifrågasatt, åstadkommas genom de enskildes, statens och kommunens samverkan. En fråga, som i detta sammanhang framställer sig, är den, huruvida de enskildes pensionsavgifter böra vara lika för alla eller om de böra afinätas efter förmågan att bära desamma. För den senare anordningen, hvilken synes erfordra de försäkringspliktiges gruppering i olika betalningsklasser efter förmögenhet eller inkomst, kunna nog anföras ganska giltiga skäl. Lämpligheten däraf torde böra underkastas omsorgsfull pröfning. För närvarande anser sig likväl utskottet icke böra uttala sig för annan gruppering af de försäkringspliktige än efter kön med olika afgifter för män och för kvinnor.

Vid jämförelse mellan de olika förslag, som i nu föreliggande motionerna blifvit framställda, befinnes det, att herrar Branting m. fl. och Lundell öfverensstämma därutinnan, att båda förslagen afse *invalid- och ålderdomspensionering*, medan herr Forssell m. fl. föreslå *endast ålderdomspensionering*, men att herr Lundells samt herr Forssells m. fl. förslag hafva det gemensamt, att de afse åstadkommandet af *allmän folkpensionering*, medan herr Branting m. fl. synas hafva begränsat sitt förslag till beredandet af pensionsförsäkring för *viss samhällsklass*. Utskottet, som, efter hvad

här ofvan blifvit anfördt, icke kan förorda vare sig pensionsförsäkringens inskränkande till viss samhällsklass eller pensioneringens begränsande endast till ålderdomspensionering, samt ej heller finner sig kunna tillstyrka hvarken försäkringens byggande på frivillighetens grund eller statspensionering utan bidrag från de enskildes sida, finner sig däremot böra på det lifligaste understödja den tanke, som är gemensam för alla de föreliggande motionerna, och anser därför, att Riksdagen bör i skrifvelse anhålla, att Kungl. Maj:t måtte på nytt taga frågan om invaliditets- och ålderdomsförsäkring under öfvervägande, och vill i sammanhang därmed uttala önskvärdheten af, att vid den förnyade utredning, som Kungl. Maj:t läser i anledning af dylik skrifvelse låta företaga, äfven de synpunkter med afseende på försäkringens anordnande, hvilka utskottet här ofvan framhållit, måtte komma under pröfning.

Då den angelägenhet, hvarom här är fråga och hvilken nu under mer än tjugo år stått på dagordningen, är för samhället af den allra största betydelse, synes det ligga synnerlig vikt uppå, att den med snaraste vinner en lycklig lösning. För den ytterligare utredning, som därtill må finnas nödig och hvilken, enligt utskottets tanke, hufvudsakligen torde behöfva röra sig om den ekonomiska sidan af saken, förefinnes redan ett ej oanseeligt material. Utskottet vågar därför uttala den förhoppning, att denna ytterligare utredning icke måtte företagas under sådana former, att denna stora sociala frågas lösning därigenom än vidare undanskjutes till en aflägsen framtid.

På grund af det nu anförda tillåter sig utskottet härigenom hemställa, att i anledning af föreliggande motioner Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga frågan om anordnandet af invalid- och ålderdomspensionering under förnyad pröfning och snarast möjligt för Riksdagen framlägga det förslag, Kungl. Maj:t kan finna för frågans lösning påkalladt.»

Sedan den i nämnda utlåtande innefattade framställning blifvit af Andra Kammaren bifallen och detta beslut delgifvits Första Kammaren, har utskottet nu fått frågan till sig öfverlämnad.

Då utskottet på grund häraf haft att söka bilda sig en uppfattning i föreliggande svåra och omtvistade ämne, har utskottet, med hänsyn jämväl till den ytterst begränsade tid, som stått utskottet till buds, funnit sig i

hufvudsak icke kunna komma längre än till ett vitsordande af önskvärdheten däraf, att frågan om invaliditets- och ålderdomspensionering ånyo måtte blifva föremål för undersökning och ett förnyadt försök göras till frågans lösning.

I det af Andra Kammarrens tillfälliga utskott afgifna utlåtandet hafva härutöfver gjorts åtskilliga uttalanden angående den lämpligaste riktningen för blifvande åtgärder i ämnet. Bland hvad därvid anförts torde en och annan synpunkt redan nu hafva vunnit så allmänt erkännande, att man med ganska stor visshet kan förutse, att de skola blifva bestämmande för frågans framtida behandling. Sålunda torde den uppfattningen mer och mer stadga sig, att man icke på frivillighetens väg kan emotse sådan avslutning till en blifvande pensionering, att denna endast på den vägen skulle erhålla en tillfredsställande omfattning. De flesta lära ock numera vara ense om, att utöfvandet i detta fall af ett tvång från statens sida är berättigadt. Man synes därför kunna taga för gifvet, att, om pensionering skall komma till stånd, erläggandet af pensionsavgifter skall inom mera eller mindre vida gränser göras obligatoriskt. Likaså torde den principen icke med fog kunna bestridas, att pensioneringen bör afse ej blott ålderdomen, utan äfven invaliditet, som inträder på andra grunder. Hvad däremot beträffar andra punkter, som beröras i Andra Kammarrens tillfälliga utskotts utlåtande, kunna meningarna om dem vara mera delade.

Som bekant är, hafva de åtgärder, hvilka hittills i skilda länder genomförts eller föreslagits på förevarande område, gått i hufvudsakligen två olika riktningar. Å ena sidan har man velat åstadkomma en pensionering i egentlig bemärkelse, innebärande, att genom erläggande af avgifter vare sig af den försäkringspliktige ensam eller af honom med hjälp af andra (arbetsgifvaren och staten) förvärfvas en laglig rätt att vid viss ålder eller under eljest bestämda förutsättningar utfå en i förhållande till avgifterna stående pension. I allmänhet har denna pensionering, åtminstone såsom obligatorisk, inskränkts till den s. k. arbetareklassen, hvilken ansetts företrädesvis vara i behof däraf. Å andra sidan stå de förslag, som åsyfta en allmän pensionering af *behöfvande* personer inom alla samhällsklasser. Genom pensionsavgifternas erläggande förvärfvas här ej någon ovillkorlig rätt till pension, utan denna är beroende på behofvet och står ej i direkt förhållande till beloppet af erlagda avgifter.

En lösning i den senare riktningen, som väsentligen innebär ett ordnande af den allmänna fattigvården på andra grunder än de nuvarande, har synts Andra Kammarrens företrädesvis vara förtjänt af uppmärksamhet. Äfven utskottet för sin del finner det synnerligen önskvärdt, att, särskildt vid den omarbetning af fattigvårdslagstiftningen, som på grund af tidigare

framställningar från Riksdagen torde vara att förvänta, det jämväl kommer under öfvervägande, om och i hvad mån samhällets omvårdnad om personer, hvilka äro ur stånd att själfva försörja sig, lämpligen kan taga formen af en allmän pensionering.

Däremot kan utskottet icke tillstyrka, att Riksdagen nu binder sig vid ett uttalande därom, att frågans lösning bör sökas uteslutande på denna väg. Den undersökning af hithörande ämnen, som hittills genom Kungl. Maj:ts försorg vid olika tillfällen skett, har väsentligen ledt till förordande af pensionering i egentlig bemärkelse, och otvifvelaktigt tala viktiga skäl äfven för en sådan lösning, vare sig den nu skall afse endast arbetsklassen eller äfven andra klasser eller möjligen befolkningen i sin helhet. Den ena lösningen läser dessutom icke behöfva utesluta den andra. Lämpligast är enligt utskottets mening, att Riksdagen, utan att nu uttala någon bestämd uppfattning i det ena eller andra hänseendet, hos Kungl. Maj:t begär, att frågan göres till föremål för en förnyad fullständig utredning, därvid såväl den ena som den andra möjligheten undersökes och belyses samt på sådant sätt en säker grundval skapas för frågans bedömande och afgörande.

Utskottet, som alltså icke finner sig böra förorda, att Första Kammaren biträder den motivering, som innefattas i Andra Kammarens tillfälliga utskotts omförmälda utlåtande, anser däremot själfva den framställning till Kungl. Maj:t, Andra Kammaren för sin del beslutit, motsvara jämväl den åsikt, utskottet ofvan uttalat; och får utskottet därför hemställa,

- att Första Kammaren, lika med Andra Kammaren, må besluta, att Riksdagen skall i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga frågan om anordnandet af invalid- och ålderdomspensionering under förnyad pröfning och snarast möjligt för Riksdagen framlägga det förslag, Kungl. Maj:t kan finna för frågans lösning påkalladt.

Stockholm den 11 maj 1905.

På utskottets vägnar:

GUST. TAMM.

Reservation

af herr *Rettig*, som anført:

»De frågor, öfver hvilka utskottet i detta betänkande haft att yttra sig, äro — det kan ej bestridas — stora och viktiga, och det förnekas icke heller, att deras ändamålsenliga och riktiga lösning måste påkalla statsmakternas uppmärksamhet. Så har ock ägt rum. Två kommittéer hafva redan afgifvit utlåtande och förslag i dessa frågor. Det vill därför synas mig, att någon särskild åtgärd från Riksdagens sida icke skulle *nu* erfordras, utan att Riksdagen kunde och borde afvakta den eller de framställningar, som från regeringens sida helt visst torde framkomma.

Jag ifrågasätter därjämte, om det kan vara lyckligt och lämpligt, att i dessa dagar, de allra sista under tiden för Riksdagens samvaro, en fråga af denna stora och vidtomfattande art förelägges till afgörande. Riksdagens ledamöter kunna omöjligen *nu* ägna tillräcklig tid åt frågan, som dock bör afgöras vid ett tillfälle, då tiden medgifver dess noggranna pröfning i alla detaljer.

På dessa grunder har jag inom utskottet uttalat den mening att utskottet bort hemställa, att Första Kammarren ej skulle biträda Andra Kammarrens beslut.»